

Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

Dr. İlyas YAZAR *

Özet

Klâsik Türk Şiiri'nde önemli yerli türlerden birisi de şehrengizler'dir. Yazıldıkları şehirlerle ilgili bilgilerin verildiği bu tür eserler edebiyatımızda XVI. yüzyıldan sonra görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında şehrengizlerle ilgili bu güne kadar farklı zamanlarda değişik çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan şehrengizler, yazıldıkları şehirlerin sosyal ve kültürel tarihleri içinde önemli eserler arasına girmiştir. Bu tür eserlerden birisi de bugüne kadar adından hiç söz edilmeyen Dürri'nin Gümülcine Şehrengizi'dir. Bu şehrengiz, Batı Trakya'nın önemli mekânlarından Gümülcine'nin XVII. yüzyıldaki sosyal ve kültürel tarihi açısından da önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dürri, Şehrengiz, Gümülcine, Batı Trakya, Yayla (Yaylak)

A Glance at Gumilcine from the Durri's Shehrengiz

Dr. İlyas YAZAR

Abstract

Shehrengiz is one of the important local types of classical Turkish poetry. These types of classical works which provide information about the cities they were written about. Shehrengiz takes place in Turkish literature after XVI.century. Many different kinds of studies have been made about şehrengiz at different times up to now and the Shehrengiz produced after all these studies have been one of the important works in terms of the social and cultural background of the city they were written. One of these works is Durri's Gumilcine Shehrengiz which has not been mentioned throughout history up to now. It is an important document as it provides information about social and cultural background for Gumilcine- one of the important parts of west Trakya- after XVII. Century.

Key Words: Durri, Shehrengiz, Gumilcine, West Trakya, Yayla (Yaylak)

* Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dah. (i.yazar@deu.edu.tr)

Dîvan edebiyatının başlıca ürünleri arasında divanlar, hamseler, münşeatlar, tezkireler ve tarihler ilk akla gelenler arasında yer almaktadır. Söz konusu edebiyatı, bir bütün olarak anlayabilmek ve değerlendirebilmek için, bu türler dışında kalan eserleri de yakından tanımak ve bilmek gerekmektedir. Manzum ve mensur hikâyeler, “nâme” ismiyle bilinen siyâset-nâme, sûr-nâme, sâki-nâme, seyâhat-nâme, sefâret-nâme, gazâvat-nâme, kıyâfet-nâme gibi eserler ve şehrengizler bu türler arasında yer almaktadır. Bu yazımızda ele alınacak olan *Dürri'nin Gümülcine Şehr-engîz*'i de Divan edebiyatının bu yönüne katkı sağlayacak ve Dürri'nin bakış açısından XVII. yüzyıl Gümülcine'sine ışık tutacaktır.¹

Sözlükte *şehir karıştıran* anlamına gelen *Şehr-engîz*, Divan edebiyatında önemli yerli türlerden birinin adı olarak kullanıla gelmiştir. Bir şehrin güzellerini ve güzelliklerini anlatmak amacıyla yazılan manzum örnekler olan şehrengizler, aynı zamanda şehir hayatının, çarşının ve sosyal yaşamın Divan şiirine yansıtıldığı bir tür olmuştur. Bu tür eserlerin başında şehirle ilgili çok genel bilgiler verilmiş ve övgüler düzülmüştür.

Türk Edebiyatında Şehr-engîzler isimli çalışmasında Agâh Sırrı Levend, şâirlerin sanat kaygısına fazla kapılmadan duygularını olduğu gibi anlatmaya çalıştıkları için şehrengizlerde samimi göründüklerini belirterek bu tür eserlerde toplum hayatının divanlardan daha canlı ve daha renkli aksettirildiğini ifade etmektedir.²

İlk basit örneklerine Fars edebiyatında rastlanılmakla birlikte bir edebî tür olarak şehrengiz türü Türk edebiyatında doğup gelişmiştir. Nuran Tezcan konuyla ilgili çalışmasında, *şehr-âşûb* türünün İran edebiyatında daha eskiye dayandığını belirterek bu türün ilk gerçek örneğinin XII. yüzyılda Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân tarafından yazıldığına atıfta bulunmaktadır.³

Dîvan edebiyatında bu türün ilk örneği 1512 tarihinde Piriştineli Mesîhî'nin yazmış olduğu Edirne şehrengizidir (*Şehr-engîz der-medh-i civânân-ı Edirne*). Aynı yıl Zâtî'nin yazdığı *Edirne Şehrengizi* ile 1513 tarihinde Kâtib'in yazmış olduğu İstanbul ve Vize şehrengizleri de bu türün ilk örneklerinden sayılmaktadır.⁴ Daha çok klâsik mesnevi biçiminde kaleme alınan bu eserlerde tevhid, münacaat, na't gibi Allah'ı, O'nun birliğini ve Hz. Muhammed'i anlatan bölümlere pek yer

¹ Dürri'nin Gümülcine Şehr-engîz'i ilk defa II. Uluslar arası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresinde (26-28 Ocak 2007, Münih/Almanya) tarafımızdan sunulan tebliğ ile bilim dünyasına tanıtılmıştır.

² Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehr-engîzler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yay., 1958, s.14.

³ Nuran Tezcan, “Güzele Bir Şehrengizden Bakış”, *Türkoloji Dergisi*, C.XIV, S.1, s.162-163.

⁴ Mustafa İsen, “Türler”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, 2002, Grafiker Yayınları, s.258.

İlyas Yazar: Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

verilmemektedir. Şehrengizlerde sosyal yaşam, şehir hayatı ve şehrin güzellik unsurlarıyla ilgili değişik konular, farklı bakış açılarından yansıtılmaya çalışılmıştır.

Güzellerin anlatıldığı şehrengizler dışında, şehrin gezilip görülecek yerlerini, güzelliklerini anlatan şehrengizler de bulunmaktadır. Lâmiî Çelebi'nin Bursa Şehrengizi ile makalemizin konusu olan **Dürri**'nin *Gümülcine Şehrengizi* bu tür şehrengizlere örnek olmaktadır.

Divan edebiyatında XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar devam eden şehrengiz yazma geleneği içinde pek çok örnek verilmiştir. Agâh Sırrı Levend şehrengizlerle ilgili yaptığı çalışmasında tezkirelere dayanarak 46 şehrengiz tespit etmiş, ancak tespit edilen bu şehrengizlerden yalnızca 36'sının elde olduğunu belirtmiştir.⁵ Gerek bu çalışmada tespit edilen 46 şehrengiz içinde, gerek daha sonra yapılan çalışmalarda Dürri'ye ait olan *Gümülcine Şehrengizi* hakkında herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır.

Dürri, XVII. yüzyılda yaşamış Gümülcineli bir dîvan şâiridir. Dîvan sahibidir. Dîvân'ının yurt içi ve yurt dışı katalog taramaları sonucunda tespit edilebilen tek yazma nüshası İstanbul Âtîf Efendi Kütüphanesi No: 2072'de kayıtlı bulunmaktadır.⁶ Kütüphanede bulunan Dürri Dîvânı'nın katalog fişinde yazmanın 51 varaktan oluştuğu, ta'lik hatla yazıldığı, 200x145 (150x85)mm. ölçülerinde olduğu ve h.1135 tarihinde istinsah edildiğine dair bilgiler bulunmaktadır.

Yaptığımız araştırmalar ayrıca katalog bilgilerindeki bir yanlışlığı da ortaya çıkarmıştır. Bu da Dîvân'ın Erzurumlu Ahmed Dürri Efendi'ye ait olduğu bilgisidir. Yazmanın ilk varağının üst köşesi zamanla yıprandığı için kopmuş, 1^ada “Dîvân-ı Dürri” kaydı ile kütüphâne mührü yer almaktadır. 1^b varağın ilk satırında *Dîvân*'ın, Gümülcineli Dürri'ye ait olduğu “...ı Dürri el-Gümülcinevî” ibaresinden açık biçimde anlaşılmaktadır. Zamanla yıpranmış olan yazmanın eksik kısmındaki yarım kalan ibarenin tamamlanmasıyla 1b varaktaki ilk satırın “*Dîvân-ı Dürri el-Gümülcinevî*” şeklinde başladığı ilk bakışta anlaşılabilir. Diğer yandan Ankara Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi'nde de söz konusu yazma A-3952 numarada “Gümülcineli Dürri Dîvânı” ismiyle kayıtlı bulunmaktadır.

Gümülcine Şehrengizi'nin ne zaman ve kim için yazıldığına dair açık bir bilgi *Divan*'da kayıtlı bulunmamaktadır. Ancak *Dîvân*'da yer alan tarih manzumeleri başta olmak üzere, bazı şiirlerde düşülen tarihler değerlendirildiğinde şehrengizin M._1635–1642 (H._1045–1052) yılları arasında yazıldığı kuvvetle muhtemel görünmektedir. Dîvân'da Şehrengiz'in yer aldığı bölüm öncesinde

⁵ Agâh Sırrı Levend, a.g.e., s.17, 141-142.

⁶ Kütüphâne kaydı Dîvân'ın başında 2072 olarak verilmişken sonunda 2071 şeklinde kaydedilmiştir. Kütüphanede yaptığımız araştırmada 2071 kayıt numarasında farklı bir eserin kaydının bulunduğu görülmüş ve Dürri Dîvânı'nın demirbaş kaydının 2072 olduğu anlaşılmıştır.

İlyas Yazar: Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

kayıtlı olan yedi tarih manzûmesinde sistematik biçimde M.1620–1640 (H._1031–1049) arasındaki tarihlerin kaydedilmiş olması, şehrengizden sonraki bazı manzumelerde ise M.1642–1644 (H._1052–1053) tarihlerinin kayıtlı oluşu, Gümülcine Şehrengizi'nin yukarıda belirtilen tarihler arasında yazılmış olabileceği tezini güçlendirmektedir.

Şehrengiz, “**Gümülcine Yaylağı Ahâlisine Dürri Efendinüñ İrsâl Eyledüğü Şehrengizdür**” başlığı ile Dürri Dîvânı'nın 45a-46b varakları arasında kayıtlı bulunmaktadır. Şehrengizin tamamı 66 beyitten oluşmaktadır. Mesnevî nazım biçimiyle yazılan şehrengiz aruzun *mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lü / fe û lün* vezniyle (Hezec Bahri) kaleme alınmıştır.

Dîvân'ın son kısımlarında yer alan şehrengiz, Gümülcine Yaylağı'nın özelliklerini tasvir eden bir nesib ile başlamaktadır:

*Ey bād nedür sende büyümü ferağ-efzâ
Yaylağ-ı Gümülcineye mi uğraduñ âyâ*

*Her nefha-i cân-bağşuñ olup nefha-i 'anber
Yaylağımıza uğradıguñ oldı muğarrer*

*Gördüñ mi o yaylağı niçe rûh-fezâdur
Her köşesi cennet gibi bir cây-ı safâdur*

*Ezhârını gördüñ mi açılmış mı ser-â-pâ
Reşk itmede mi büyüna ya zülf-i dilârâ*

*Ta 'tîr-i dimâğ itmede mi müşg-feşânumı
Yaylağımız ey bād-ı şabâ 'ayn-ı cenânumı*

(Divan, 45a:1-5)

İnsanın içine huzur veren, ruhunu okşayan kokular taşıyan rüzgâra şâir, bu güzellikleri Gümülcine Yaylası'ndan mı getirdin, yoksa? şeklinde seslenmektedir. Dürri'ye Gümülcine yaylasının her köşesi Cennet bahçelerinden bir bahçe gibidir. Yayla, güzel kokular saçan çiçeklerle bezenmiştir. Bu yönleriyle görenlere ve içinde yaşayanlara hayat vermekte, ruh bahşetmekte ve şairin de huzur bulduğu bir mekân olarak görülmektedir. Dürri, sabâ rüzgârına seslenirken de yine yaylanın bu özelliklerine vurgu yapmaktadır.

Şehrengiz'de bu girişin ardından gelen beyitlerde Yayla'nın farklı yönlerinin dile getirildiği görülmektedir. Güzelliği yönüyle Cennet bahçesine benzetilen yaylada bulunan ağaçlar, uzun boylu sevgiliye teşbih edilmiş ve Cennetteki Tûbâ ağacıyla eş değerde tutulmuştur:

İlyas Yazar: *Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış*

*Eşcârı anuñ kâmet-i dilber gibi a 'lâ
Tübâ dir idüm kûte eger olmasa tûbâ
(Divan, 45b:6)*

Dürri, Gümülcine Yaylası'nın gürül gürül akan soğuk sularını “âb-ı hayât” olarak görmekte ve bu sulardan içenlerin “âb-ı hayat” içmiş gibi olduklarını vurgulamaktadır.

*Her yer bün-i nâhlinde akar mâ-i firâtı
N'eyler içen ol şuları ya âb-ı hayâtı
(Divan, 45b:7)*

Şâir, yaylanın sularını övmekle kalmaz, aynı zamanda bu suların bulunduğu yerlere yapılan *Yakuz Pınarı, Kara Oluk, Şeyh Oluğu* gibi pınar ve oluklarla ilgili görüşlerini de paylaşarak bu oluklara akan sularının özelliklerini anlatmaktadır:

*Gördüñ mi ya Kara Oluğını anda ne sorur
Dünyâda hayât âbı dinür işte o budur*

*Bir mürde-i gam içse anuñ âbını fi'l-ğâl
Bir hâlet irer kim olur ol mürde iken şâğ*

*Var mı niçe biñ âb-ı revân-bağışı ya anuñ
Her birini içdik de şafâ itdi mi cânuñ*

*Gördüñ mi Yakuz puñarı reşk-âver her şey
Farından ururlar çuğur uruncaya hey hey
(Divan, 45b:8-11)*

Dünyada *âb-ı hayat* denilen suyun Kara Oluk'un suyu olduğunu vurgulayan şâir, bu suya ait inanışları da yansıtmaktadır. Kara Oluk'un suyundan içenlerin hayat bulması, safâya ermesi, ölüyken dirilmesi gibi inanışlar şâiri de etkilemektedir. Yakuz Pınarının suyu da Kara Oluk'un suyu gibi etkilidir. O sudan içenler, içtikleri suyun hemen farkına varmaktadır.

Dürri, Gümülcine oluklarının özelliklerini anlattığı beyitlerde Şeyh Oluğu'nun özelliğine de değinir. Şeyh Oluğu'nun bir eğlence yeri, işret yapılan bir mekân oluşuna dikkat çeken şâir bu oluğun değişik köşelerinde yapılan sohbetlerin zevkine değinir.

*Ya kûşe-be-kûşe yine şöhetleri var mı
Şeyh Olığı başında her 'işretleri var mı
(Divan, 46b:50)*

İlyas Yazar: Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

Şehrengiz, XVII. yüzyıl Gümülcine'sinde çay ve derelerde alabalık avlandığını da yansıtmaktadır. Dürri, Gümülcine Yaylası'nda bulunan Akçay'da alabalık avlandığını da gözlemleri arasında ifade etmektedir:

*Luḫ itdi mi yārāna yine ḥazret-i ḥālīḳ
Dutuldi mı Aḳçayda firāvān ala balıḳ
(Divan, 46b:59)*

Şehrengiz'de Dürri'nin eleştirel yaklaşımlar içinde olduğu da görülmektedir. Yayla ahalisinden Osman Ağa'nın tespahi elinde dede gibi gezmesi, şeyhinin evine zikir için devam etmesi, odasının bir tekke gibi kullanılması gibi dînî içerikli tavırlarının yanında, Ağa'nın halk arasında sudan bahanelerle hır-gür çıkarması çelişki olarak gösterilmektedir:

*Gördüñ mi Şulaḳ Ağayı zevḳ üzre mi her-bār
'İşrette ola dā'im o racüllere ser-dār*

*'Osmān Ağamuz anda urup dutmadı yā
Ḥalḳ ile yine itmede mi yoḳ yere ḡavḡā*

*Tesbīḫi elinde dedeyüm deyü gezer mi
Şeyḫi evine hū dimege ḡāḫi gider mi
(Divan, 46a:26-28)*

Dürri, Şehrengiz'de iyi bir gözlemci olduğunu Gümülcine eşrâfiyla ilgili tespitlerinde de ortaya koymaktadır. Bu anlamda ahâliden bazı kimselerle ilgili verdiği örnekler dikkat çekicidir:

Şâir, Hazret-i Molla zamanının takva açısından arzulanan bir nokta olduğunu “gördün mü” sorusuyla dile getirirken, Şeyh Yamâni'nin onun takvasına gıptayla bakmasını örnek göstermektedir:

*Gördüñ mi ya sen Ḥazret-i Monla zamāni
Taḳvāsına reşk itmede mi Şeyḫ Yamāni
(Divan, 45b:13)*

Ahaliden Yümni Efendi ile ilgili görüşlerin paylaşıldığı beyitlerde onun saf, temiz, iyi niyetli, melek gibi kişiliğinden bahsedilmektedir. İnsanların Yümni Efendi'nin etrafında pervane oluşu, ay ile güneşin, yer ile göğün onun hizmetinde bulunmasıyla mübalağalı biçimde dile getirilmiştir:

*Ya Yümni Efendiyi de gördüñ mi melekdür
Bir bendesi mehdür birisi çarḫ-ı felekdür*

İlyas Yazar: Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

*Pâyına yüzüñ bir dağı ey bād sürersün
Öp dâmenini benden anuñ haqqı sürsün*

(Divan, 45b:14-15)

Câmi kürsüleri insanların bilgilendirildiği, onlara dînî bilgilerin aktarıldığı mekanlar arasındadır. Şâir bu mekânla ilgili gözlemlerini Vâiz Ramazan Efendi'nin şahsında dile getirmekte ve onun kürsüden verdiği nasihatlarla dikkat çekmektedir. Ayrıca müezzinin sesinin güzel oluşu da bir ayrıntı olarak şâirin dikkatinden kaçmamıştır:

*Ya ide mi va'iz Ramazân nâm efendi
Kürsiye çıkup itmede mi 'âleme pendi*

(Divan, 45b:16)

*Ya anda mü'ezzin yine ol şavtı hasen mi
Atmacalara künde kesen usta Hasan mı*

(Divan, 46b:40)

Yukarıda verilen örnekler dışında şâir ahâlden Hızır Ağa'nın cömertliğinden, Sulak Ağa'nın zevk ehli oluşundan, Ahmed Ağa'nın hasmından, Recep Bey'in yârân ile sohbetinden, Kayyım-zâde'nin zayıf bedeninden, Abdi Ağa'nın dostlarını ziyaretinden, Eyyûb Çelebi'nin sözlerinden ve Ahmed Efendi'nin softalığından bahisler açtığı görülmektedir.

Şehrengiz'de Mevleviliğin bu bölgede kurumlarıyla yerleştiği Osman Ağa ile ilgili bölümlerden anlaşılmaktadır. Ağa'dan bahis açılan beyitlerde, onun tesbihi elinde *Dede* gibi dolaşması, zikir meclisine katılması Gümülcine'de Mevleviliğin etkisini ve yapılanmasını gösteren ifadeler olarak değerlendirilebilir:

*Tesbîhi elinde dedeyüm deyü gezer mi
Şeyhî evine hû dimege gâhî gider mi*

(Divan, 46a: 28)

Yine benzer şekilde metinde geçen "sarı köpek" ifadesi ile Sarı Saltuk ve Barak Baba geleneğine telmih yapıldığı düşünülebilir. Barak Baba, Hacı Bektaş'ın halifelerinden Sarı Saltuk'un müridi olmuş ve ona bağlanmıştır. Sarı köpek ifadesinin gelenek içinde Sarı Saltuk'un müritleri anlamında kullanıldığı dikkate alındığında Bektaşiliğin de Gümülcine'deki varlığı şehrengizde görülmektedir:

*Sarı köpegi aña muhabbetler ider mi
Ol bir yere gitse o da ardınca gider mi*

(Divan, 46b: 39)

İlyas Yazar: Dürrî'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

Şâirin Gümülcine eşrâfından bazı kişilerle ilgili görüşlerini, onların diğer kişiler nezdindeki itibarlarını örneklemelerle dile getirmiş olması, XVII. yüzyılda Gümülcine'deki sosyal yaşama ilişkin önemli ipuçları da vermektedir.

İslâm dininin mâlî ibadetleri arasında bulunan hacc ibadetine Gümülcinelilerin de rağbet göstermesi Mekke ve Medîne şehirlerine yapılan ziyaretlerle anlatılmaktadır:

*Ya anda mı ol zâ'ir Mekke vü Medîneye
'Abdî Çelebüm fer viren ol rû-yı zemîne
(Divan, 46a: 33)*

Dürrî, sabâ rüzgarının Gümülcine Yaylasından eserek getirdiği kokulardan aldığı ilhamla başladığı şehrengizde, sabâ rüzgarıyla konuşmasını bütün beyitlerde devam ettirmiştir. Ancak buna rağmen Gümülcine'ye ait çeşitli hususları dile getirmekle aciz kaldığını, bâd-ı sabâ ile gelen haberlerin binde birini şerh eyleyebildiğini de ifade etmektedir:

*Çoğdur dağı ey bâd-ı şabâ sende haberler
Şerh eyleyemez biñde birin gerçi kerihler
(Divan, 46b: 54)*

Şâir, Gümülcine halkından birisi olarak bölgenin genel yapısını, özelliklerini ve dikkat çekici yönlerini dile getirdiği şehrengizde yaz mevsiminin sıcak oluşundan dolayı halkın yaylağa çıktığına işaret ederken kendisinin de ahâli gibi davrandığını ve yaylağa çıktığını belirtmektedir:

*Cân sohbetin ol çâre yine eylediler mi
Dürrî de geçen yıl buradaydı didiler mi
(Divan, 46b: 61)*

Yayla hayatı yaşayanların mutlu ve huzurlu oluşuna değinen şâir, yayla hayatı yaşayan kişilerin yüzlerinde Cennet gülü gibi gülücükler açtığını belirtmektedir. Şehrengizin son kısımlarına doğru Gümülcine Yaylası'nın özelliklerini ve güzelliklerini vurgulayan Dürrî, Allah'ını seven kişinin, insana huzur veren Gümülcine Yaylasına gitmesi gerektiği konusundaki görüşlerini paylaşır. Şehrengiz yaylada yaşayan ahâlinin selam ve iyi dileklerinin gönderildiği beyitle son ermektedir:

*Ey bâd-ı şabâ Hazret-i Allâhı severseñ
Ol cây-ı ferâh-bahşa o yaylağa gidersün*

*Yârâna selâm-ı dil-i nâlânımı 'arz it
Anlara olan 'ışk-ı firāvânımı 'arz it*

*Māmūl olan oldur ki kabūl eyleyeler hep
Bizden de selām eyle deyü söyleyeler hep*

(Divan, 46b: 64, 65, 66)

Sonuç olarak, Gümülcine şehrinin XVII. yüzyıldaki konumuna ayna tutulan Şehrengizde Dürri, şehrin genel yapısı, coğrafi ve karakteristik özellikleri, sosyal yaşamı gibi çeşitli yönlerini dile getirmektedir. Şehrengiz, bölgenin siyasi, kültürel ve edebî değerini yansıtan çalışmalara ışık tutması açısından edebî ve tarihî değere sahip bulunmaktadır. Dürri Dîvânı'nın XVII. yüzyıl Divan Edebiyatı'nın Batı Trakya'daki varlığını ortaya koyması açısından da önemli bir eser olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehrengizlerde İstanbul*, İstanbul, 1958.

Dürri, *Dîvân-ı Dürri*, İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesi, No:2072.

Mustafa İsen, "Türler", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, 2002.

Nuran Tezcan, "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", *Türkoloji Dergisi*, C.XIV, S.1, s.162-163.

Ek

Dürri'nin Gümülcine Şehr-engiz'inin tam metni aşağıda yer almaktadır:

Gümülcine Yaylağı Ahâlisine Dürri Efendiniñ İrsâl Eyledüğü Şehr-engizdür

1. Ey bād nedür sende bûyını feraḥ-efzâ
Yaylâğ-ı Gümülcineye mi uğraduñ âyâ
2. Her nefḥa-i cān-baḥşuñ olup nefḥa-i 'anber
Yaylâğımıza uğradığüñ oldı muḳarrer
3. Gördüñ mi o yaylâğı niçe rûḥ fedâdur
Her kûşesi cennet gibi bir cāy-ı safâdur
4. Ezhârını gördüñ mi açılmış mı ser-â-pâ
Reşk itmede mi bûyına ya zülf-i dilârâ
5. Ta'tîr-i dimâğ itmede mi müşğ-feşânumı
Yaylâğımız ey bād-ı şabâ 'ayn-ı cenânumı
6. Eşcârı anuñ kâmet-i dilber gibi a'lâ
Ṭübâ dir idüm kûte eger olmasa ṭübâ
7. Her yer bün-i nâḥlinde aḳar mâ-i Fırâtı
N'eyler içen ol şuları ya âb-ı ḥayâtı
8. Gördüñ mi ya Kıara Oluğını anda ne şorur
Dünyâda ḥayât âbı dinür işte o budur
9. Bir mürde-i ğam içse anuñ âbını fi'l-ḥâl
Bir ḥâlet irer kim olur ol mürde iken şâğ
10. Var mı niçe biñ âb-ı revân-baḥşı ya anuñ
Her birini içdük de şafâ itdi mi cānuñ
11. Gördüñ mi Yaḳuz Puñarı reşk-âver her şey
Farḳından ururlar çuḳur uruncaya hey hey
12. Gördüñ mi ya sükkânını ğayretde mi her gâh
Her kûşe-i seyr üzre mi şoḥbetde mi her gâh

İlyas Yazar: Dürrî'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış

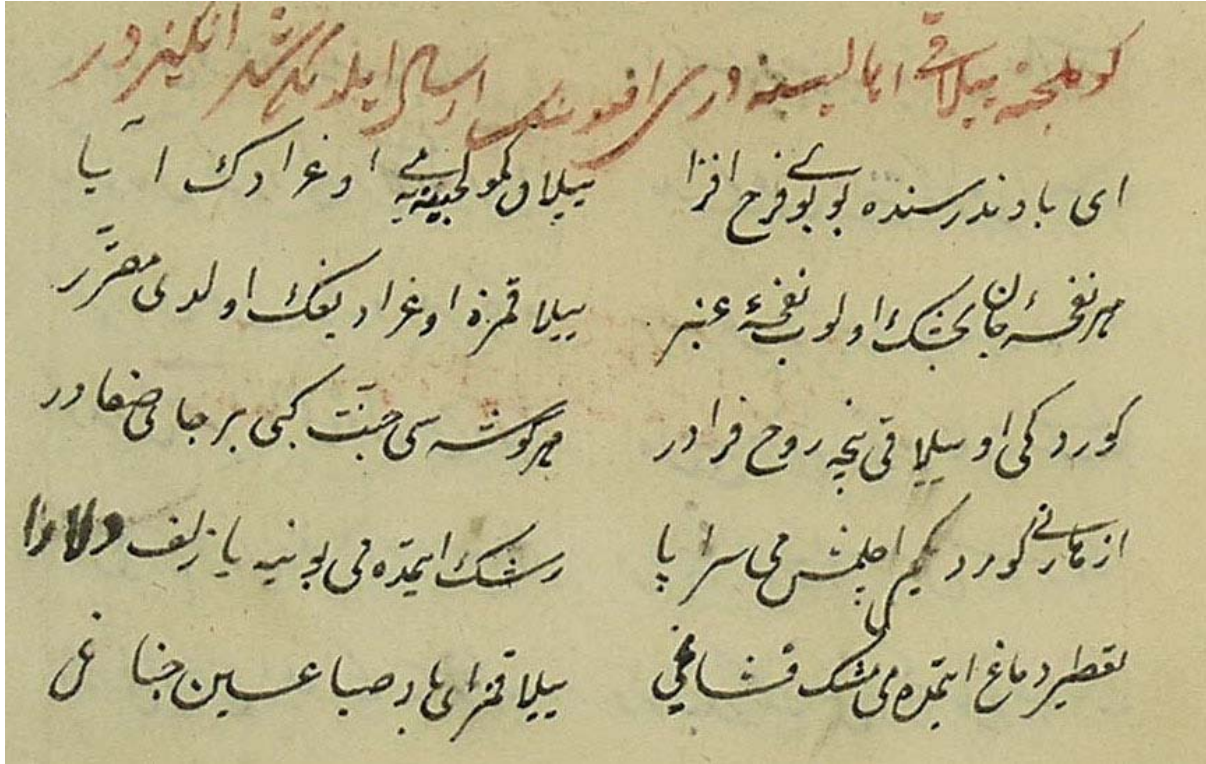
13. Gördüñ mi ya sen Hâzret-i Monla zamānı
Takvāsına reşk itmede mi Şeyh Yamānî
14. Ya Yümni Efendiyi de gördüñ mi melekdür
Bir bendesi mehdür birisi çarh-ı felekdür
15. Pâyına yüzüñ bir dahı ey bād sürersüñ
Öp dāmenini benden anuñ hâkķı süresüñ
16. Ya ide mi va'iz Ramazān nām efendi
Kürsiye çıkup itmede mi 'āleme pendî
17. Ya Pîr Muḥammed Çelebi anda mı ey yār
Her laḥza ola 'atıfet-i hâkķile dil-şād
18. Ya anda mı gördüñ mi o her-cāyı birāder
Bilsüñ 'acabā ülfeti kimler ile eyler
19. Añmaz bizi şoḥbet-i yarāna var bir gāh
Biz ḥod-ğam-ı hicrān ile itmedeyüz āh
20. Gördüñ mi Hızır Ağayı ol rûḥ-ı revānı
Ol menba'-ı zevķı o kerem-kār-ı cihānı
21. Ol hıızr-ı yem-i cüdi o fermān-ber-i şāhı
Ol meḥar-ı aķrān o ser-i ḥayl-i sipāhı
22. Gördüñ mi o tarḥ eylediği hāneyi anda
Var mıdur anuñ mişli gibi bāğ-ı cinānda
23. Eṭrāfına pā-beste ya var mı niçe başa
Her birisinüñ cengi geçer mi kara taşā
24. Ya dīde-i dilber gibi ğāyetle güzel mi
Cengine diger ğamze-i ser-tiz muḥal mi
25. Ḥebkālîne sırr-ı felegi almak olur mı
'Anķāya ve Sîmurğa dahı şalmaķ olur mı
26. Gördüñ mi Şulaķ Ağayı zevķ üzre mi her-bār
'İşrette ola dā'im o racüllere ser-dār

İlyas Yazar: *Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış*

27. 'Osmān Ağamuz anda urup dutmadı yā
Halk ile yine itmede mi yok yere gavgā
28. Tesbīhi elinde dedeyüm deyü gezer mi
Şeyhī evine hū dimege gāhī gider mi
29. Kendisi dede odası bir tekyedür anuñ
Hep ağzını ihsānı ile dutdı cihānuñ
30. Īn zāde babam nişler ola oğlın erişdi
Afyon-ı vefāyı o şovuk şuyıla yutdı
31. Ya anda mı gördüñ mi haşım Aḥmed Ağayı
Ol zāt-ı kerem-pişe-i ol merd-i ğaniyi
32. Her meclise gelse o feraḥ-baḥş muḳarrer
Mülk-i 'ademe deñlü hemān ğam-güzer eyler
33. Ya anda mı ol zā'ir Mekke vü Medīneye
'Abdi Çelebüm fer viren ol rü-yı zemīne
34. Ḥaḳḳā ki 'aceb zāt-ı seyidinde meşīmdür
Her lafz-ı revān-baḥşı anuñ rāfi'-i ğamdur
35. Ey bād-ı şabā ide mi şorduñ mı Receb Beg
Yārān ile şöḫbetde mi gördüñ mi Receb Beg
36. Bildırki gibi var mı çevġān yine bāzī
Atmacasına itmede mi 'ışk-ı mecāzī
37. Sultān yeri şayyādı küse ḥāce gelür mi
Bir şarica atmaca getürdüm saña der mi
38. Gördüñ mi Ḳayyım-zāde-i ol zāt-ı şerīfi
Ol nüsha-i meşhūre-i ol ḳadd-i naḫīfi
39. Sarı köpegi aña muḫabbetler ider mi
Ol bir yere gitse o da ardınca gider mi
40. Ya anda mü'ezzin yine ol şavtı ḥasen mi
Atmacalara künde kesen usta Ḥasan mı

41. Gördüñ mi varup anda o Dervîş 'Aliyyi'
Ol pâdişaha mülk-i fenâ'i o veliyyi'
42. Destinde midür lülesi boynınıñ şalı
Cilbendi meyânında mı içinde mi malı
43. Ya üni yetişmiş mi ğazel-ḥ̄ānlık ider mi
Gün görilecek ḥābe varur burnı uzar mı
44. Ya Pîr Muḥammed Çelebi aña güler mi
Va'l-lāh siñiri çekdirirem ben saña der mi
45. Dervîş ola ehl-i dil ola bir kişi ey dil
Her tîr du'āsına anuñ 'arş ola menzil
46. Ya 'Abdi Ağa itmedi mi yarānı ziyāret
Her birisinüñ meclisine virdi mi lezzet
47. Gāhî kūsülür gāhî temelluḳlar ider mi
Atına binüp çiftliğine doğru gider mi
48. Eyyüb Çelebi anda sa'ādetle buyurmuş
Kuşlık olıcaḳ başını örter de uyurmuş
49. Ya anda mı t̄alıpleri ol suḥte-gānî
Her birisinüñ var mı yanında ya civānı
50. Ya kûşe-be-kûşe yine şoḥbetleri var mı
Şeyḫ Olığı başında her 'işretleri var mı
51. Ya anda mıdur suḥte başı Aḫmed Efendi
Görseydi öperdi elini Şeyḫ Ḥocendî
52. Evvelki gibi var mı anuñ başına rebāzı
Şāğ mı 'acaba öldi mi ol şarı tazı
53. Bildirki gibi yine semirmiş mi şolur mı
Aḫşām olıcaḳ şubḫa degin daḫı olur mı

54. Çokdur dağı ey bād-ı şabā sende haberler
Şerh eyleyemez biñde birin gerçi ki diller
55. Dursun oralar anda mı nā-çarım ağamuz
Ol merd-zen-i dehr olan ol 'acīb-nümāmuz
56. Yaylağa niçe çıkdı 'aceb ol kıoca eşekler
Var ise anı besledi arpa ile geyikler
57. İlk yoğuşa varduğda eşek çekmez izimi
Bizlengeç ile ardına geçüp iteler mi
58. Ey Bār eşegi bayılıcağ yolda durur mı
Şamşūn kıovān ol kıoca kıomuz gibi şolur mı
59. İsmā'il Ağa-zāde bu evzā'a güler mi
Ol öhkelenüp kirpi gibi çehre büzer mi
60. Luğf itdi mi yārāna yine hāzret-i hālık
Dutuldu mı Ağçayda firāvān ala balık
61. Cān şöğbetin ol çāre yine eylediler mi
Dürri de geçen yıl buradaydı didler mi
62. Bilmem dağı kimler bu sene çıkdı o cāya
Ol Cennet-i a'lā olan ol kān-ı şafāya
63. Her kim aña çıkdıysa selām ile firāvān
Her demde olalar gül-i Cennet gibi hāndān
64. Ey bād-ı şabā Hāzret-i Allāhı severseñ
Ol cāy-ı ferāh-bahşa o yaylağa gidersün
65. Yārāna selām-ı dil-i nālānumı 'arz it
Anlara olan 'ışk-ı firāvānumı 'arz it
66. Māmūl olan oldur ki kıabūl eyleyeler hep
Bizden de selām eyle deyü söyleyeler hep

اشجاء انك قامت دلبر کے اعلا
طوبی دیر لیدیم کو تہ اگر اولمے طوبی
ہر تیرین کھنڈنہ اقرما و فراتے
بلکہ کن اول صولری باب حبنا
کور دکی باقار اولو غنی اندہ نہ صودر
دنیا دہ آج حیات امی دینور شمشہ بوور
بر مردہ غم ایک انک آہنی فی الحال
ہر سیر آجیکدیکن صفا ایتدی کابنک
داری نیچہ یک ب روان جشی با انک
کور دکی یا قوز سپکار رشک اور ارشی
فرقندن اوور اچھورور رجبہ ہی ہی
کور دکی باسکانی فی عنترندی ہر گاہ
ہر گوتہ سیر ادرنہ صحتی ہر گاہ
کور دکی مابن حضرت منلا زمانے
تقوی سنہ رشک ایتدہ می شنج مانی
یا یعنی اقتدریدہ کور دکی ملک در
برینل سے مدد برسے جرح فلک در
پاسینی بوزک بردخی ای باد سوریک
اوب دانسی بدن انک صعی سوریک
بادرہ می واعظ رمضان نام ایتدے
کور سی چوب ایتدہ می عالم پندے
یا آندہ می کور دکی او ہر جا برادر
بلکہ عجا الفی کمدلیہ اسیر
الکمزری صحت بارانہ وار صبر گاہ
اول منبع خونی او کم کار جہنے
کور دکی حضرت افامی اول روح رونے
اول مغر قران او سر جیل سپاہی
کور دکی او طح ایتدے کسے حاشیہ انوہ
وار سیر انک منلی کے باغ حباننہ

ہر خطہ ولہ غاطفہ حقیقہ
بایں خطہ صلی نرہ می ای بار

اطرافنه پایسته باور و ایمان
یادیده دلبر کی فائده کوزلی
هر بیره سگ جنگ کچی مسره طاشه
جنگینه دیک غمزه سیرتیز محل سے
عنقاریه و سیر غمده فی صالح اولورنی
عشرته اوله دائم او بر اجلره سردار
خلق ایله نیه ائمه می لوبن بره غوغا
شیخی اونه بود بکه کا هی کیدرنی
هب اغزنی اصالی ایلر دوشده جانکا
ایمون و فانی او صوق صوبله لوتدی
اول زات کرم پنه اول مرد و خان
ملک عدم دکلو جهان غم کنز ایلم
عبد رحیم فرو برن اول روز مینه
هر نظر روان بخشش ائک واضح غم در
باران ایله صحبتده کوچرد کی حب بک
انماجه ننه ائمه می عشق حجاز سے
بر صاریجه انماجه کتور دم سکارنی
اول نشئه مشهور اول قوتی کینفی

صاری کوہکی کہ جبت لایدرے
یا اندہ مؤزیں نیہ اول صوتی حسن
کور دکی واروب انزل هر ویش علی
دستہ میدر لولہ سیروینزی شے
یا اولی شیشی غولوانی ایدرے
یا پیر حسد جس اکہ کورے
در ویش اولہ نهن اولہ کشتی دل
یا عبد سراجا ایتدی رانی زیارت
کا ہی کوشو لوزکا ہی تعلق ایدرے
ایوب چلی اندہ سعلا تلی پورش
یا اندہ می طالبی اول سوخته کانی
یا گوشه گوشه نیہ صحبتی واری
یا اندہ میدر سوخته بشی احمد افندی
اولک کسی واری اکت باشه وبارے
مندر کہ کی نیہ شمشیر صولوری
جو قدر اخی ای باد صبا کند خیر لہ

اول سر بره کتسه اوچ اردیکم کیدر می
اقام لره کونزه کسن سته حسنی
اول باد پشه ملک فنائی اولی
جلیندن میا نزه می اچنجے مالی
کونکور لچک حوایه وارر بورنی اوترنی
دانه سکر چکدیر سیرم بین سکا دیر می
هر سیر دعا سینه اکت عرش اوله منزل
هر پیر سنگ جسته ویردی لذت
ایتنه بوب جنتکنده دوغری کیدر می
قوشلق اولچی باشی اوله زوده ویش
هر پیر سنگ واری نایزه یہ جوانی
مشخ اولوغی باشنده عشر تلای واری
کوز سیدی اوپر دی انی باشه چندی
صانع عجا اولدی ای اول صار تر تازی
اختتام اولچی صبح دکن دانی اولور می
شهر ۱۱ ایلیه خربکده برین کریم کیم دلم

دورسون اور رائزہ کی یاد میں
سیدنا پیر محمد رحیم اول قومی شکر
الک یوسف و اردقہ اشک پرانی
ای بار اشکی با یوجی بولہ دورور
اسمعیل غازیہ بواوضا کلمہ
لطف تبدیلی بارانہ نبی حضرت حالی
جان صغین اول جادہ نبی ابدی
علم و خج کلر بوسنہ حیدر او جابہ
ہر کیم کہ حیدر سلام ایلہ فراوان
ای باد صبا حضرت الہی سوسرک
یارانہ سلام دل نالہ عرضت
اولم رزن ہر اول اول عجب عامر
و آریہ انی بلسا اریہ ایلہ کیکلہ
بزرنگ ایلہ اردنیہ کجوب ایلہ لری
صحنون قوان اول قوجہ طموز کیے صولور
اول او بکلنوب کرچی کچہر بوزر می
دو مدی ایا چایند فراوان الہ بالی
دو ریندہ کچن پیل بوزہ دیور دیور می
اول حبت اعلا اولان اول کان صغابہ
بہر مدہ اولار کل حنت کبی خندان
اول جانی قمر حبتہ اوسیداقہ کیندیک
انلارہ اولان عشق قمر او اعراضت
عامول اولان اولکہ کہ قبول ایلہ کرم
بزدن دہ سلام ایلہ دیوسویلیہ کرم